

2 **ЛЕГЕНДИ І МІФИ ДОНЕЦЬКОГО КРАЮ. АРТЕМ**

3 **МЕМОРІАЛІЗАЦІЯ (НЕ) НА ЧАСІ**
Як варто зберігати пам'ять про загиблих Героїв, поки війна триває

4 **ОКУПОВАНІ КВАДРАТНІ МЕТРИ**
Що відбувається з нерухомістю на захоплених територіях

5 **ВОЛОНТЕРСТВО, ЯКЕ САМООКУПАЄТЬСЯ**
Чому вигідно інвестувати у військові облигації

6 **НЕ ЗАСТРЯГАТИ У МИНУЛОМУ**
Маріупольчанка у Луцьку шиє військове спорядження та створює картини зі смоли

СХІД NOW

№3 (21)
ЛЮТИЙ
2024

БЕРЕГІННЯ
МАРИУПОЛЬСЬКА
АСОЦІАЦІЯ ЖІНОК

Federal Foreign Office

БЕЗОПЛАТНО

РЕДАКЦІЙНЕ

МАНІФЕСТАЦІЯ ГІДНОСТІ

Так сталося, що лютий є місяцем річниць. Річниця вирішальних боїв на Майдані, річниця захоплення Криму, річниця повномасштабного нападу... Ми будемо згадувати свої емоції, реакції, вчинки, свої історії «до» і перебіг подій «після». Нам буде важко, бо завжди важко, коли підсумовуєш втрати і розумієш ціну, яку ми сплатили і досі платимо просто за збереження власної гідності.

Саме гідність – це те, у чому нам відмовляє ворог. Бо сам він її позбавлений і ніколи не зрозуміє, чому така ефемерна річ є для нас такою коштовною. Бо це ж дуже зручно – коли за тебе вирішують, як тобі жити, у що тобі вірити і кого любити, хіба ні? Але якщо українці не погоджуються і чомусь тримаються за своє право самостійного вибору, то його ми і відберемо.

Вони не розуміють, що гідність неможливо відібрати, навіть відібравши життя. Вчиняючи свої підступні злочини, вони й досі не здогадалися, яку потужну силу розбухали. Бо ж не знають нашої історії, в якій строї наших предків століттями викарбували заповіт на гідне життя для наступних поколінь.

То нам є на що спиратися. За нами – сотні поколінь, які лупали сю скалу за свого життя. І ми маємо бути гідні їхньої самовідданої боротьби. Адже саме нам випало закінчити цю боротьбу своєю Перемогою.

Сподіваємося, що газета «Схід NOW» гідна вас, дорогі читачі! Допоможіть нам зробити її ще кращою – чекаємо ваших відгуків та пропозицій щодо змісту і тем публікацій на редакційну пошту eastnowred@gmail.com або через сайт shidnow.com.ua.

Разом ми зможемо більше!

Фото: Ірина ГОРБАСЬОВА

ЦІКАВЕ

Вона взяла під опіку близько 500 дітей, які наразі проживають у Слов'янську. Завдяки їй та її колежанкам ці діти отримують освіту і вчаться спілкуватися з однолітками. Виконавча директорка благодійного фонду «Слов'янська мрія» Євгенія Алфімова розповідає, чому вона це робить і де знаходить сили, енергію та ресурси.

СОНЦЕ ВСЕРЕДИНИ

Історія волонтерки, яка працює за 20 кілометрів від фронту

МАЛЕНЬКА ПЕРЕМОГА НАД «РУСЬКИМ МИРОМ»

Євгенія не змогла довго перебувати в англійському Манчестері, куди евакуювалася після початку повномасштабної війни – її ніби магнітом тягнуло до рідного Слов'янська. Коли повернулася додому, то не впізнала рідного міста. Перед очима постали страшні наслідки російської

агресії – порожні вулиці та зруйновані будівлі...

– Я немогла оговтатися від побаченого близько двох тижнів. Цивільного населення було небагато, проте кількість військовослужбовців збільшилася – Слов'янськ перетворився на справжнє військове містечко. Це не дивно, адже від нас до лінії фронту всього якихось 20 кілометрів. Я ходила рідними

вулицями та не могла впізнати деякі місця, я бачила жахи війни, які «руський мир» приніс в мій дім, – згадує жінка.

З жахами війни Євгенія зустрічалася й раніше, адже 2014 року Слов'янськ був першим населеним пунктом, який захопили росіяни. Місто перебувало в окупації кілька місяців, а після звільнення потребувало відновлення.

Євгенія хотіла бути частиною позитивних змін, тож, об'єднавшись із чотирма іншими жінками, 2015 року заснувала благодійний фонд «Слов'янська мрія». Почати вирішили з відновлення міського скверу «Мрія», який тоді був прихований від містян за чагарниками та купами сміття. Жінки згуртували навколо себе людей, і з часом на території скверу з'явилися лавочки, різноманітні артоб'єкти, дитячий інклюзивний майданчик, трояндова та бузкова алеї. Тут організували масові заходи (наприклад, «ВАРЕНИК-ФЕСТ»), танцювальні заняття, класи з йоги. Активісткам фонду тоді вдалося посприяти передачі «Мрії» на баланс міста, завдяки чому сквер знаходиться в гарному стані до сьогодні. ▶

Закінчення на стор. 7

НОВИННЕ

МОЛОДЬ З ІНВАЛІДНІСТЮ БЕЗОПЛАТНО НАВЧАТИМУТЬ ФРИЛАНС-СПЕЦІАЛЬНОСТЯМ

Платформа Career Hub запускає безоплатні освітні курси з навчання молоді, що має інвалідність, копірайтингу, графічного дизайну та відеомонтажу – спеціальностям, які мають стабільний попит на ринку фриланс-послуг.

Заняття проходять у онлайн-форматі протягом двох місяців. Усі зустрічі будуть супроводжуватись перекладом жестовою мовою.

Кожен учасник пройде 14 практичних занять за обраним напрямком, 5 воркшопів з фриланс-роботи та 6 додаткових консультацій кураторів навчальних груп.

До участі в курсі будуть обрані 75 учасників віком від 18-ти до 35-ти років, по 25 у групі з кожного навчального напрямку. Всі фіналісти отримають сертифікати про завершення навчання та промоцію їхніх послуг на ресурсах Career Hub.

Після завершення основної частини курсу учасники матимуть можливість продовжити навчання на менторській програмі. Так випускники курсу зможуть розширити власне портфоліо, виконуючи завдання у супроводі кураторів, оновити резюме та створити план власного професійного розвитку з кар'єрним консультантом, а також виконати своє перше справжнє замовлення.

Реєстрація за посиланням surl.li/erhsf. Курс навчання розпочинається 26 лютого.

ПІДПРИЄМЦЯМ ПРОПОНУЮТЬ ДО 8 МІЛЬЙОНІВ ГРИВЕНЬ НА ПЕРЕРОБНИЙ БІЗНЕС

У межах грантового урядового конкурсу «Новий рівень» підприємці можуть отримати до 8 мільйонів гривень на започаткування або розвиток переробного бізнесу.

Обов'язковою умовою надання коштів є створення нових робочих місць. Зокрема підприємство зобов'язане працевлаштувати не менше 25-ти працівників.

2024 року на заохочення підприємств, що займаються переробкою, передбачено 1000 грантів на загальну суму 5,4 млрд гривень. За даними Міністерства економіки, раніше такі гранти отримали 660 підприємств на 3,3 млрд грн.

Подача заявок здійснюється через портал «Дія».

Окрім переробного напрямку, урядовий проект «єРобота» пропонує українцям подавати заявки на грошову підтримку для започаткування бізнесу, розвитку підприємництва та навчання ще з 5-ти напрямків:

- ◆ мікрогранти для створення власного бізнесу;
- ◆ державне фінансування закладки саду;
- ◆ кошти для розвитку тепличного господарства;
- ◆ грант на реалізацію стартапу, у тому числі в сфері ІТ;
- ◆ кошти на навчання ІТ-спеціальностям.

Отримати гранти можуть як підприємці-початківці, так і люди, що вже мають досвід у бізнесі.

Публікація минулого числа про можливе перейменування окупантами Маріуполя на Жданов виявилася доволі резонансною. Читачі прийняли згадувати, як щільно простір їхніх міст був захарашений прізвиськами радянських катів – Петровського, Дзержинського, Ворошилова... Та найпопулярнішою постаттю, якою комуністи, наче маркером, мітили міські середовища Сходу України, був, беззаперечно, Артем. Нікому (окрім, звісно, Леніна) не було присвячено стільки вулиць та пам'ятників, як цьому «полум'яному» революціонеру. Він і зараз залишається улюбленцем росіян – у топоніміці загарбаних населених пунктів першим вони відновлюють саме його ім'я. Його і Леніна. Отака «традиція».

ЛЕГЕНДИ І МІФИ ДОНЕЦЬКОГО КРАЮ. АРТЕМ

До нової хвилі героїзації Артема вже у XXI столітті сумлінно доклалися осередки на Донеччині і Луганщині, фінансовані росіянами. Всім вже відомо, що прототип так званої «ДНР» існував у Донецьку аж з 2006 року, і весь цей час поспіаки безкарно займалися пропагандою з мовчазної згоди місцевого СБУ. Одним із пропагандистських закидів початку 2010-х стало видання книги «Донецко-Криворожская республика. Расстрелянная мечта» нібито донецчанина Володимира Корнілова (насправді він народився у росії, нині не сходить з російських ефірів, а тоді штурмував своїми презентаціями не лише східну, а й центральну Україну). У книзі ретельно викладені міфи, які сьогодні переказує світові Кремль: Донбас – ісконно російський, Харків – його легітимна столиця, а Україну видаму австрійський генштаб. І наскрізно проходить думка, що, мовляв, дарма Артемові з його киплячою енергією не дали розгорнутися на його «рідному» Донбасі.

АНІ СЕЛЯНИН, АНІ ПРОЛЕТАРІЙ

А виявляється, «товариш Артем» ніякий нам не земляк. Він мав ім'я Федір і народився у Курській губернії 1883 року. Як пишуть у біографіях – у селянській сім'ї, але батько Федора до сільського пролетаріату навряд чи належав, бо керував поміщицьким обійстям. Очевидно, накопичив мірку грошей і 1888-го переїхав до Катеринослава (нині Дніпро) займатися підприємними будівельними роботами. Зміг дати синові освіту у місцевому реальному училищі, а от з Московського технічного того вже відрахували – за революційну діяльність.

До робітничого класу Федір Андрійович Сергеев теж, до речі, мав дуже віддалену причетність. Лише нетривала (менше року) робота помічником машиніста у Катеринославі пов'язує його з пролетаріями. А тоді він вступив до лав більшовиків та з 1904 року став «професійним революціонером» – себто жив на гроші партії.

Федір-Артем організує першу в Харкові більшовицьку групу «Вперед», за спробу підняти в місті збройне повстання змушений ховатися в психіатричній лікарні, зрештою втікає з-під арешту та їде на Урал замінити там Свердлова на чолі РКП (б). Після нового арешту засуджений

до довічного заслання до Сибіру. Звідти він також утік, причому епічно – через тайгу без паспорта і грошей пробрався в Китай, потім – до Кореї та Японії, далі опинився у Великобританії, де набув британського громадянства. Зрештою 1911 року емігрував до Австралії та перебував там до літа 1917-го.

Офіційна біографія стверджує, що в Австралії Артем працював вантажником і наймитом на плантаціях. Але це не дуже в'яжеться з життям на широку ногу, про яке повідав австралійський письменник Том Кенілі у книзі «Народний поїзд». Невідомо, чи насправду росіянин встиг одружитися з англійською баронею. Але точно відомо про його спроби заснувати Соціалістичну партію Австралії. Принаймні у звітах більшовиком за отримані гроші він писав про організацію революційних осередків, страйків та низки російськомовних (?) партійних видань. У місті Брісбене вулична хода росіян під червоними прапорами на чолі з Артемом у джинсовому комбінезоні (який зараз зберігається у запасниках Харківського музею) закінчилася тим, що їх відлупцювали солдати-ветерани Першої світової. Не обійшлося без людських жертв, тож і тут Артему довелося посидіти у в'язниці.

КОРОЛІВСТВО ЗАМАЛЕ

Після лютневої революції російський царат впав, і Артем зазбирався додому. За 7 років еміграції він накопичив достатньо нереалізованої енергії, щоб стати до руйнування старої імперії

й встановлення нової, радянської. Зокрема в Україні.

УНР тільки спиналася на ноги, але й більшовики ще не набули сили. В більшості українських міст вони були на третій ролях, ще й сварилися між собою. Внутрішньопартійна боротьба розгорнулася між радянцями Києва та осередками Катеринослава й Харкова, де головував Артем. Ворожнеча була такою, що коли у грудні 1917-го Центральна Рада вигнала більшовиків зі столиці, харків'яни відмовилися їх прийняти. Артем взагалі вигнав би однопартійців із міста, якби не втручання самого Леніна.

Розсварило «товаришів» національне питання. Якщо київські більшовики хоча б частково визнавали право українського народу на самовизначення, то Артем взагалі не розумів, чому з цим чинником треба рахуватися і нащо той Київ. Серед його соратників не було жодного українця, тож всі вони тяжили до прямого зв'язку з РРФСР.

На розі 1917-18 років доля посміхалася більшовикам – без оголошення війни вони вдерлися до України і відгризли від неї шматок за шматком. У грудні 1917-го Артем за розпорядженням Леніна увійшов до складу новоствореного у Харкові Раднаркомом і був навіть призначений наркомом України з торгівлі та промисловості. Але цю роботу він саботував – адже вважав, що України взагалі не існує.

ГІБРИДНА НЕДОРЕСПУБЛІКА

Наприкінці січня 1918 року за ініціативи Артема у Харкові було проголошено створення радянської адміністративної одиниці, яка на федеративних засадах декларувала входження до складу РРФСР. Ініціативу підтримали лише 49 з 75-ти депутатів обласних рад, навіть частина більшовиків була проти. У документах не було назви «Донецько-Криворізька республіка» (там вказувався «Донецько-Криворізький басейн») – але саме під такою назвою це гібридне комуністичне утворення промиготіло в історії. Головою «ДКР» став, природно, Артем.

До складу вписали території Харківської та Катеринославської губерній, частину Таврійської губернії (до Криму) і прилеглих районів області Війська Донського. Звісно ж, посилалися на волю населення, навіть обіцяли референдум. Колись. Втім, за 5 тижнів, що «республіка» проіснувала на папері, ніхто на її теренах навіть не здогадався, що вона взагалі була.

Ленін був обізнаний щодо ідеї свого друга Артема про відокремлення цих територій від України. Дружина Артема Єлизавета стверджує, що «коли в лютому 1918 року республіка була створена, Ленін гаряче вітав голову її раднаркомом». Але достеменно відомо, що на телеграму Артема про заснування «ДКР» Свердлов від імені керівництва категорично відповів: «Виділення вважаємо шкідливим». А за півтори місяці Ленін назвав дії Артема сепаратистськими.

Втім, Росія дещо скористалася бажанням «ДКР» протистояти Центральній Раді й поспішила оголосити, що війну з Україною веде не вона, а Харківський «уряд» – типу, це така громадянська війна між самими українцями. Нічого не нагадує?

Тимчасово закрити очі на наполеонівські амбіції Артема радянців також спонукав наступ армії УНР за підтримки німецьких військ. До того ж почалися антибільшовицькі виступи в Сумах, Маріуполі і Бердянську, а на Луганщині українці проголосили Старобільську республіку...

На початку березня 1918 року практично все радянське військо ешелонами перекинули в Україну. Це були г'ять погано координованих армій, кожна воювала за себе. А у Артема чи не єдине, чим серйозно займався – це організацією війська. З добровольців була сформована Червона армія Донбасу, зброю і гроші на неї надсилала Москва (на той час більшовицький уряд вже залишив Петербург, який не було кому захищати). Особисто Артем отримав на оборонні потреби понад 22 мільйони рублів.

Але й це не допомогло. 15 березня 1918 року Ленін вимушено ратифікує Брестську угоду із Німеччиною та Австро-Угорщиною, де визнає кордони УНР разом з Донбасом. А за два дні на всеукраїнському з'їзді рад у Катеринославі Артем добровільно-примусово погоджується, що «ДКР» – це Україна.

Ще певний час керівництво недореспубліки перебувало в Харкові, а коли 7-8 квітня його зайняли австро-німецькі війська – у Луганську. 28 квітня весь «уряд» евакуювався за Дон.

Радянці тим часом повертаються до гри у два україн-

ських уряди та громадянську війну на Донбасі. «Радянський уряд не веде війни проти Української народної республіки. Боротьба іде між двома частинами українського народу», – писав нарком Чичерін у квітні 1918 року, виказуючи українцям «гаряче співчуття» від російських трудящих.

Як бачимо, гаряче співчуття зразка 1918 року, як і 2014-го – це зброя, гроші та найманці.

ФІНІТА ЛЯ

У травні-червні 1920 року Артем ще було очолив донецький губвиконком, але швидко втратив цю посаду – знову за сепаратистський ухил. Його відкликали до Москви, де людина, яку можна вважати засновником гібридного способу отримання влади заради влади, застрягла десь у профспілках.

Кінець взагалі неоконкретний. 1921 року 38-річний Федір Сергеев прямував із Тули до Москви на експериментальному швидкісному аеровагоні. За нез'ясованих обставин той зійшов з рейок і розбився разом із винахідником та пасажиром.

Анафема спіткала весь «уряд» держави, що не відбулася. Майже усі його наркоми були розстріляні в 1931-1939 роках, вцілів лише один.

Ім'ям Артема одразу після смерті назвали старовинне українське місто Бахмут. Його син при живій матері виховувався у родині Сталіна. Про «ДКР» всі забули як про тимчасове непорозуміння. Однак постать російського політичного авантюриста й досі височіє над територією Лаври у Святогірську – посічена обстрілами, але недекомунізована, бо скульптура Кавалерідзе визнана пам'ятником мистецтва. У квітні 2014 року сюди зайде ще один російський авантюрист, який ховатиме під псевдонімом своє справжнє прізвище Гіркин і розповідатиме, що України на цих теренах ніколи не існувало...

Кажуть, історія повторюється двічі: вперше як трагедія, вдруге – як фарс. У випадку з «Донецькою республікою» росіяни примудрилися двічі створити фарс, обернувши його на трагедію. **СН**

Олександр ШЕР

ВАЖЛИВЕ

На новому етапі війни багато суспільно важливих питань на Донеччині вийшли на «друге коло». Зокрема йдеться про увічнення пам'яті земляків, які загинули, захищаючи Україну. Це питання у більшості громад і в попередні роки було дискусійним. Чинники часто саботували пропозиції щодо меморіалізації, натякаючи, що для таких змін має пройти час. Тягнули з встановленням меморіальних дошок, не виділяли спеціальних місць на кладовищах для урочистого поховання Героїв, формально ставилися до створення просторів пошани. Зокрема в Костянтинівці за вісім років так і не розпочалося будівництво Алеї Слави, а в Бахмуті не визначилися з місцем встановлення бодай якогось пам'ятного знаку.

МЕМОРІАЛІЗАЦІЯ (НЕ) НА ЧАСІ

Як варто зберігати пам'ять про загиблих Героїв, поки війна триває

ПАМ'ЯТНИКИ ТА ПЕРЕЙМЕНУВАННЯ ПОКИ ПІД ПИТАННЯМ

Через повномасштабні бойові дії на більшості території області створення нових меморіалів стало неактуальним аж до Перемоги. Навіть тим пам'ятникам, які були встановлені до 2022 року, загрожує руйнування. І це, звісно, впливає на підхід до меморіалізації в цілому – на Донеччині акцент змістився саме на збір, збереження та розповсюдження інформації.

– Хотілося б, щоб інформація про полеглих земляків вчасно збиралася та документувалася, фіксувалися факти біографії та обставини загибелі. Можливо, потрібна підтримка державних, волонтерських та громадських організацій у їхній діяльності щодо збереження, цифровізації та донесення історій загиблих захисників з Донеччини до людей, – вважає переселенка з Курахового Тетяна Кочан.

Невеличке опитування, проведене «Схід NOW» серед користувачів із Донеччини у фейсбуці, показало, що 62,5% респондентів згодні, що на часі саме робота з інформацією. Проте майже 25% вважають, що на вільних територіях все ж варто ставити пам'ятники, давати імена захисників вулицям, скверам чи паркам. Є й більш радикальні думки: деякі люди впевнені, що треба вже зараз змінювати топонімічну картину області – навіть в окупованих містах перейменовувати на честь Героїв вулиці, які наразі мають назви, пов'язані з радянщиною. Бо саме такі дії не-

суть потужну мотивацію та посилення щодо звільнення тим мешканцям області, які знаходяться в окупації.

ПАМ'ЯТУВАННЯ ЯК СТРАТЕГІЯ ЗБЕРЕЖЕННЯ ПАМ'ЯТІ

Очевидно, що новий етап війни диктує нові підходи до збереження пам'яті про загиблих. І саме у регіонах, де бойові дії та окупація унеможливають звичні способи меморіалізації, варто думати над особливою та ефективною стратегією. Щоб пам'ять не перетворилася на банальний ритуал, а люди, які віддали своє життя, – на цифри статистики.

У нашому випадку стратегія має розроблятися для всієї Донеччини, незалежно від того, що відбувається з територіями нині. Але обов'язково – з можливістю для кожної громади реалізувати власні ідеї, які б якнайкраще розкривали тему вшанування ролі земляків у захисті України. І головне: уся діяльність із меморіалізації має відбуватися не формально, а за громадською ініціативою, за

підтримки місцевих органів влади, музеїв, за згодою родин загиблих героїв.

– Проблема в тому, що часто участь громади замінюється, а точніше, підмінюється чинницькими зібраннями, які працюють за «накатаними» каталогізованими схемами – йдуть за усталеними канонами та існуючими практиками, перетворюючи це на офіційний бюрократичний процес, на «треба щось зробити», – зауважує дослідник публічної історії з Донеччини Антон Лягуша, автор терміну «пам'ятування» як безперервного процесу свідомого осмислення ціни нашої війни.

Отже, хотілося б, щоб чиновники нарешті не наполягали на тезах «не на часі», а дотримувалися чіткої інформаційної політики, створеної з урахуванням участі мешканців Донеччини. Яка унеможлилювало б показово нейтральні формулювання при вшануванні Героїв, як це було ще кілька років тому («загиблий під час конфлікту» – подібні евфемізми можна було почути на будь-якому заході по всій області). Бо реалії вже показали, як подібна «нейтральність»

грає на боці ворога, спотворюючи сприйняття війни – насамперед, у головах покоління, що зростає на війні.

До речі, військовий з Бахмута Євген Посохов пропонує зосередитися саме на роботі з молоддю:

– Всі урочисті шикуння на державні свята в закладах освіти починати з хвилини мовчання та озвучування імен та прізвищ вихованців, які віддали життя за Україну. Щоб діти змалечку знали, що відбувається, та яка ціна нашої Незалежності.

Журналістка з Донецька Лариса Лазаренко впевнена, що вже необхідно починати розробляти проекти з різних способів вшанування та обговорювати їх на різного рівня заходах:

– Щоб, коли прийде час, громадські активісти разом з місцевою владою не починали з чистого аркуша, а розповсюджували зібрану інформацію та діями – встановлювали пам'ятники, меморіали, проводили заходи пам'яті.

ВІРТУАЛЬНА ПАМ'ЯТЬ У ЦИФРОВИХ МЕМОРІАЛАХ

Збір та розповсюдження інформації вже, власне, відбува-

ється – попри те, що не існує єдиного офіційного органу, який би надавав дані про військових, пов'язаних між собою місцем народження чи проживання. Окремі списки є у ТЦК, але якщо людина евакуювалася з міста та мобілізувалася в іншому регіоні, знайти її у таких списках буде складно. Те саме стосується спеціальних підрозділів Нацгвардії, Сил тероборони, інших структур, що беруть участь у бойових діях.

Інформацію збирають як громадські активісти, так і працівники військових адміністрацій. Завдяки цифровізації з'являються віртуальні музеї, сторінки у соціальних мережах, в інтернеті проходять заходи вшанування та флешмоби пам'яті.

У Торецьку військова адміністрація створила фейсбук-сторінку, яка має назву «Книга пам'яті та пошани громадян Торецької міської територіальної громади». Представники ВЦА Покровська, Слов'янська, Дружківки та Мирнограда на своїх сторінках публікують некрологи загиблих та сповіщають про місце та дату поховання земляків, натомість активісти Костянтинівки вимагають від влади хоча б почати робити те саме. У Краматорську створений сайт «Небесне військо Краматорська». Бахмутські волонтери з 2014 року фіксують інформацію про загиблих земляків у віртуальному фейсбук-музеї «Ті, хто тримає небо». У центрі Слов'янська та Краматорська можна побачити виставки зі світлинами містян, які загинули під час захисту Батьківщини – така постійна присутність у міському просторі дуже важлива.

Доеднуються до збору інформації музеї, місцеві та регіональні ЗМІ. Зокрема обласний краєзнавчий музей періодично оприлюднює на своїх сторінках у соцмережах імена полеглих воїнів із Донеччини.

Переселенка з Торецька Юлія Захарченко, яка вважає спірним питання щодо пам'ятників у своїй громаді до завершення війни, підтримує вшанування у загальних меморіалах, цифрових та інтерактивних інсталяціях.

Маріуполець Данило Ребро підтримує створення єдиного цифрового меморіалу всіх загиблих, але важливим вважає й планування меморіальних місць після деокупації:

– До прикладу – Азовсталь як місце пам'яті оборонцям та взагалі індустрії. А Театральний сквер – як музей пам'яті з забороною публічних заходів: всі концерти, ялинки – завжди в іншому місці.

– Сайт Маріуполя збирає інформацію про загиблих разом із платформою «Меморіал», – розповідає редакторка сайту 0629 Ганна Мурикіна. – Міська влада міста також почала публікувати у соціальних мережах історії загиблих героїв з Маріуполя. Я б хотіла, щоб про людей пам'ятали. Щоб жодне прізвище не було загублене. Проте я не хочу, щоб місто перетворювалось на кладовище або меморіал. Як це поєднати – ідей не маю. **СН**

Єлизавета ГОНЧАРОВА

Антон ЛЯГУША, декан факультету магістерських соціальних та гуманітарних студій Київської школи економіки:

– Коли ми говоримо про меморіалізацію, у нас виникає купа питань та непорозумінь. З одного боку – низові ініціативи та персональні сімейні історії показують, що люди хочуть, аби тут і зараз про їхніх загиблих рідних утворювались якісь матеріальні та інші форми пам'яті. Тобто, це меморіалізація низу. З іншого – держава дуже повільна у своїх пропозиціях, як і де створювати меморіальні проекти. Громади мають брати участь у вирішенні того, як і в якій формі пам'ятати. Це називається партисипативність. І вона є обов'язковою для спільноти.

Я би волів говорити про пам'ятування як складний та довгий процес соціальної дій, обговорень, пошуків форм та засобів меморіалізації. Бо громада має ходити не по «алеях слави», або «парках перемоги», а містом/селом/селищем, де є знаки, символи і місця, що розповідають історію про боротьбу і горе, недожите чийсь життя, втрату. І ці місця мають говорити з людьми, а люди – з ними. І тоді формальний ритуал або календарні покладання квітів зміняться на спільне пропрацювання горя та болю, спільне формування пам'яті, і стануть частиною громадського ландшафту та історії. І це буде дійсна меморіалізація.

ПОПИТ ПЕРЕМАГАЄ ПРОПОЗИЦІЮ

Першими з питанням «Що робити з житлом на окупованій території?» зіштовхнулися, звісно, мешканці міст, окупованих ще 2014 року. Проте за 8 років до повномасштабного вторгнення власники, які полишили надію повернутися до Донецька або Луганська, встигли продати свої квартири чи будинки за українськими законами, реєструючи угоду на підконтрольній території. Інша ситуація склалася на територіях, загарбаних з 2022 року.

Як відомо, в Донецьку або Луганську не було масштабних руйнувань житлового фонду, а значить, не купчилися просто неба величезна кількість безхатченків. Натомість десятки тисяч людей, які залишилися у Маріуполі, Волновасі або Лисичанську, втратили дах над головою, і окупантам довелося терміново вирішувати житлову проблему, щоб не отримати соціального вибуху собі на голову.

Аби забезпечити житлом і місцевих, і прибулих росіян, окупаційна влада стала привласнювати нерухомість. По мірі того, як росіян ставало все більше, а квадратних метрів – все менше, ця практика тільки поширювалася.

Наприклад, у Маріуполі відбулися вже дві хвили перевірок документів у мешканців квартир та будинків – росіяни та наймані ними люди ходять по квартирах у пошуках житла, власники якого або загинули, або виїхали з міста і повертатися найближчим часом не збираються.

Кожна така «інспекція» спричиняє інші хвили – людей, які повертаються у свої міста, щоб не втратити майно. Хтось їде вимушено жити на своїх квадратних метрах, а хтось зважується на те, щоб продати майно, поки за нього можна виручити грубі гроші.

Це дійсно так – люди можуть продати вцілілу квартиру вдвічі, а то і втричі дорожче, ніж свого часу купили, адже попит у декілька разів перевищує пропозицію.

ХТО КУПУЄ ЖИТЛО НА ЗАХОПЛЕНИХ ТЕРИТОРІЯХ

Маріупольчанка Світлана (ім'я змінене) нещодавно продала гостинку своєї матері. Каже, що свого часу невеличку квартиру площею 22 квадратних метри вона купила для мами за 6 тисяч доларів, і тоді житло було в нормальному стані. А нині за квартиру, в яку влучила ракета, москвичі охоче сплатили 13 тисяч євро – щоб потім ще латати діру у стіні та ремонтувати дах.

Ріелторка Марія, з якою нам вдалося поговорити, розповіла, що на окупованій Донеччині ринок нерухомості «активно живий» тільки в

Фото: Ірина ГОРБАСЬОВА

ОКУПОВАНІ КВАДРАТНІ МЕТРИ

Що відбувається з нерухомістю на непідконтрольних територіях

Донецьку та Маріуполі. Саме в цих містах зараз наплив росіян, і саме росіяни є основними покупцями житла.

– Росіяни створюють підвищений попит і диктують ціни. В Донецьку дуже багато москвичів, у Маріуполі – Петербург, Сибір. Для них навіть явно завищені ціни не є високими, якщо порівнювати із цінами на квартири в

перетворити це на бізнес, але таких небагато.

По словам Марії, іпотека також недоступна місцевому населенню, хоча б тому, що на окупованих територіях не працює банківська система. Єдиний «живий» російський банк СПБ із Санкт-Петербурга відмовляє місцевим під різними приводами – неофіційне працевлаштування, відсут-

Український уряд розпочав виплачувати компенсації за зруйноване або пошкоджене нерухоме майно. Проте люди, чия приватна власність залишилась на окупованій території, поки що права на таку компенсацію не мають. Час плине, війна триває, переселенці намагаються облаштуватися на новому місці, і їм вкрай потрібні гроші, щоб вирішувати найгострішу проблему – житлову. Тож не дивно, що останнім часом зростає інтерес до продажу нерухомості в окупації.

неможливо. Всі реєстри заблоковані, пояснює юристка громадської організації «Ініціативна група «Разом» Наталя Леонідова.

Проте люди завжди знайдуть спосіб, як отримати бажане, тому на різних етапах окупації працювали різні схеми продажу нерухомості.

Спочатку передавали квартири на умовах довіреностей. Цей спосіб, звісно, ненадійний і не має юридичної сили. Менше з тим, знаходилися охочі передавати документи на квартири таким чином.

Потім росіяни ввели порядок, за яким можна було оформлювати продаж житла на підставі консульської довіреності рф. Нотаріуси (а в окупації залишилися українські нотаріуси-зрадники, які мали доступ до електронних баз і, можливо, скопіювали їх, щоб мати інформацію з українських реєстрів попри те, що вони заблоковані) оформлювали такі угоди.

Ще рік тому ця схема активно використовувалася, але російські чиновники збагнули, що між Україною та росією припинені дипломатичні стосунки, а отже російські консульства не можуть обслуговувати українських громадян. Зараз, каже Наталя Леонідова, продавати житло можна виключно за особистої присутності та наявності російського паспорту.

Але наші люди і тут вигадали можливість обходити російський закон:

– Я не можу гарантувати точність інформації, але мені описували цю схему так. Є рі-

елтор, який мешкає в окупації та має і український, і російський паспорти. Є власник квартири, який звертається до українського нотаріуса і робить дарчу на цього ріелтора. Дарчу передає в окупацію перевізником. Російський нотаріус приймає дарчу, перекладену російською. Ріелтор вже як власник квартири з цією дарчою йде до окупаційного МФЦ і вносить квартиру до російського реєстру нерухомості. Після чого може оформлювати продаж.

Звісно, ця схема досить ризикована, адже можна легко нарватися на ріелтора-шахрая. Проте знаходяться такі, хто готовий ризикнути. За таку послугу ріелтори просять від 20 до 50% вартості квартири.

ЧИ ЗАКОННО ПРОДАВАТИ СВОЄ ЖИТЛО РОСІЯНАМ?

Щодо законності та правових наслідків таких схем українські юристи розходяться в думці.

– В залежності від ситуації можна буде по-різному трактувати різні випадки. Закон про колабораціонізм не дає чіткого трактування, які саме правочини, укладені з окупантами, можуть підпадати під кримінальний злочин, а які – ні. Адже й укладання договору з умовним окупаційним «ДТЕКом» на поставку електроенергії є правочином, але навряд чи це буде розглядатися як злочин. На жаль, наше законодавство досить неконкретне у плані визначення відповідальності за колабораціонізм, – пояснює Наталя Леонідова.

Юристка громадської організації «Донбас SOS» Наталя Юрлова каже, що продавати своє майно – це точно не злочин, з будь-якої точки зору. Проблема купівлі-продажу майна в окупації полягає в іншому – ці правочини не відображаються в українських реєстрах. І що буде з цим майном після деокупації – незрозуміло.

Тобто продаючи зараз своє житло за російськими законами, власник гарантовано опиниться у майбутньому у складній ситуації. Незрозуміло, як діятиме влада по відношенню до тих, хто незаконно в'їхав на українську територію і купив це житло. Невідомо, що буде з договорами спадкування чи дарування, які укладаються на окупованій території. Невідомо навіть, як держава буде оцінювати факт отримання російського паспорту, без якого зараз неможлива будь-яка угода на тимчасово окупованій території.

– Проблеми із документами гарантовано будуть. Має бути створена єдина для всіх окупованих територій державна політика. Поки вона тільки розробляється. Наша організація також долучилася до розробки. Але яким буде фінальний вигляд документів, ми ще не знаємо. Все в процесі, – пояснює юристка «Донбас SOS», і радить не поспішати. **СН**

Ганна САВЧЕНКО

Фото: Сергій ГОРБАТЕНКО

Санкт-Петербурзі, Москві чи Єкатеринбурзі.

Місцеві не можуть дозволити собі придбати квартиру просто тому, що вони таких грошей не заробляють. Ріелторка каже, що дехто з місцевих підприємців, які встигли сколотити капітал на війні або мали гроші до початку повномасштабного вторгнення, зараз намагаються скупили трохи нерухомості, щоб

ність кредитної історії, низька зарплата тощо.

Тож станом на зараз 90% угод про купівлю-продаж житла на окупованих територіях оформлюють на росіян, стверджує ріелторка.

ОКУПАНТИ ДИКТУЮТЬ ПРАВИЛА

Продати нерухомість на окупованій території за українськими законами наразі

З темою військових облігацій мене познайомив друг, який боронить Україну на Донецькому напрямку. За його словами, глупо тримати «бойові» на картці, а оскільки сім'ї він не має, то гроші, які залишаються після закриття нагальних потреб свого підрозділу, спрямовує на позику державі. Каже, це як волонтерство, що самоокупається – внески йдуть на оборону й повертаються з прибутком, вищим за депозитний. Гадаю, такий вигідний спосіб підтримки країни буде у нагоді й нашому брату-переселенцю, який не має валізи грошей, але має бажання застрахуватися бодай від інфляції. Тож спеціально для читачів «Схід NOW» я поринула у таємничий світ цінних паперів, щоб зрозуміти, як саме він працює та на що можна розраховувати «маленькому» інвестору.

ВОЛОНТЕРСТВО, ЯКЕ САМООКУПАЄТЬСЯ

Чому вигідно інвестувати у військові облігації

ЩО ТАКЕ ВІЙСЬКОВІ ОБЛІГАЦІЇ ТА ЗВІДКИ У ДЕРЖАВИ ГРОШІ НА ВІДСОТКИ

Загалом облігації внутрішніх державних позик України (ОВДП) – це державні цінні папери, які розміщуються виключно на внутрішньому фондовому ринку. Військові облігації – різновид ОВДП, які випускаються під час воєнного стану. Простою мовою – це фактично депозит, який надається державі, щоб вона могла покрити дефіцит у бюджеті. Держава стає вашим боржником і надає вам розписку, що після завершення визначеного строку вона повертає вам борг із відсотками. Військові облігації відрізняються від звичайних тим, що кошти з них йдуть на потреби ЗСУ та підтримку економіки.

Емітентом ОВДП є Міністерство фінансів України. Саме воно визначає обсяги випуску облігацій, строк їх обігу, відсоткову ставку та інші умови емісії, а також від імені держави відіграє роль гаранта своєчасного погашення облігацій. Розміщенням ОВДП займається Національний банк України.

Аукціони з продажу військових облігацій Мінфін розпочав одразу після початку повномасштабної війни. За даними уряду, за 2022-2023 роки український бізнес та громадяни придбали військових облігацій на суму понад 100 мільярдів гривень. До цього процесу долучилися понад 30 тисяч людей та компаній. Тільки у Дії, де такий сервіс запрацював 3 жовтня 2023 року, українці купили вже понад 700 тисяч військових облігацій. Заробивши, за словами міністра цифрової трансформації Федорова, понад 44 мільйони гривень.

Звісно, у нас виникає питання: якщо держава позичає у громадян, то звідки вона потім бере гроші, щоб повернути запозичене, та ще й з відсотками?

Якщо сильно спростити, то гроші перекладаються з однієї державної кишені до іншої, але з маржею. Гроші на виплату боргів, зокрема й внутрішніх за ОВДП, закладаються у витрати держбюджету на рік, але терміни погашення за облігаціями розраховані таким чином, аби розподілити ці витрати в часі. Залучені кошти не просто витра-

чаються, а й працюють в економіці. Зокрема Нацбанк України левову частку прибутку, в тому числі того, що він заробляє на ОВДП, перераховує назад у держбюджет. Також джерелами надходження реальних грошей можуть бути нові облігації та нові податки (наприклад, з надприбутків банків).

Важливо, що ОВДП переважно перебувають в портфелях НБУ і державних банків. Якщо держава відмовиться обслуговувати цей борг, вона відмовиться повертати борг сама собі і буде змушена докапіталізувати власні банки.

ГУРТОМ ТА ВРОЗДРІБ, БЕЗ КОМІСІЙ ТА ПОДАТКІВ

Військові облігації можна придбати на термін від 6-ти до 20-ти місяців. Наприкінці терміну ви отримаєте суму, сплачену за облігації, та зароблені відсотки. Також можна отримувати відсотки упродовж терміну вкладення, а «тіло» повернути в кінці терміну.

Придбати військові ОВДП можна в низці банків та через ліцензованих брокерів (інвестиційні фірми). Їх можна викупити як у гривні, так і у валюті. Комісії дилери зазвичай не беруть.

Якщо раніше мінімальний поріг для інвестиції в облігації становив 100 тисяч гривень, то зараз з'явилася можливість купити одну, дві, сто чи скільки хочете.

Ось який поріг входу пропонують різні фінустанови:

- ♦ від 1000 гривень – Укргазбанк, Укрексімбанк, ПУМБ, Банк Південний, Монобанк, брокери ІСУ, Універ Капітал, Dragon Capital, БТС Брокер, Кінто;
- ♦ від 10 тисяч гривень – Ощадбанк, Райффайзен Банк, Кредобанк, ОТП Банк;
- ♦ від 100 тисяч гривень – ПриватБанк.

Номинал однієї облігації становить 1000 гривень, 1000 доларів або 1000 євро. Але це не означає, що вони продаються за такою ціною. Щовівторка Мінфін проводить аукціони з продажу військових ОВДП і ціна корегується залежно, передусім, від попиту. Також ціна залежить від того, коли держава має з вами розраховатися. Облігації, що будуть погашатися за рік і більше, можна придбати з дисконтом – тобто замість номінальної вартості сплатити, наприклад, 950

гривень. Та якщо термін виплати наближається або цей конкретний випуск цінних паперів дуже затребуваний, ціна може бути вищою за номінал.

Перші випуски гривневих військових ОВДП навесні 2022 року мали дохідність 11%, згодом держава вирішила простимулювати попит. За підсумками 2023 року середня дохідність за гривневими облігаціями становила 17-18%. Це вище, аніж ставки за депозитами у гривні в більшості українських банків (в середньому 15%). Дохідність доларових облігацій за підсумками 2023 року становила 4,5%, у євро – 3,1%.

Якби на початку 2023 року ви купили 10 військових ОВДП у гривні, то заробили би більше, аніж якщо купили б за ці гроші долари. Дохід за облігації становив 1700-1800 гривень, а на різниці курсу валют вдалося б заробити менше 500 гривень.

Облігації мають ще одну перевагу перед депозитами – дохід з них не оподатковується. Натомість на дохід з депозитів сплачується 18% податку та 1,5% військового збору.

Якщо вам терміново потрібні кошти, які ви вклали в облігації, то цінні папери можна продати достроково – через банк або брокера, на вторинному ринку. Авжеж, ви втратите частину запланованого доходу.

Цікаво, що під заставу ОВДП можна навіть отримати кредит. Як мені повідомили в одному з банків, на 2024 рік відсоткова ставка за таким кредитом становить 17% річних. Тобто вона практично покривається доходом від облігацій. Заставу страхувати не потрібно – це теж плюс.

ЯК Я ІНВЕСТУВАЛА У ВИЗВОЛЕННЯ ЗАЛІЗНОГО ПОРТУ

Придбати ОВДП можуть всі громадяни України, які досягли 18-ти років. Мені 25, тож я вирішила на собі протестувати алгоритм купівлі військових облігацій. Зручніше, напевне, було

б зробити це через застосунок мого банку, але він працює лише з великими сумами. Тож я тестувала свою першу інвестицію через портал Дія, який є своєрідним посередником між покупцем та продавцем.

Для цього я оновила застосунок до останньої версії та обрала послугу «Військові облігації». Далі треба було визначитися з типом облігацій, кількістю, терміном погашення, а також з банком або брокером, в якого я купуватиму.

Я розглядала пропозиції з придбання однієї облігації на мінімальний термін. До речі, всі лоти іменні – названі на честь міст, які ми маємо визволити. Це, звісно, маркетинг, але непоганий його приклад, як на мене. Мій друг казав, що інвестував у деокупацію Донецька, Маріуполя і Бердянська. Я таких пропозицій, на жаль, не знайшла, тож обрала Залізний порт – колись там відпочивала з батьками.

Цей лот пропонували один банк і три брокери. Обравши брокера, я відправила заявку – її миттєво згенерувала Дія, поставивши мені кілька контрольних

рефлексувати з цього приводу і спробувала з іншим брокером. Той мою заявку одразу ухвалив і я отримала пакет реєстраційних документів, які завірила за допомогою Дія. Підпис. Залишилося лише сплатити.

Варто зауважити, що якщо у вас немає рахунку «Підтримка (у мене був), його треба відкрити – саме на нього повернеться сума вартості облігацій та інвестиційний дохід. Але сплатити придбання облігацій в Дії можна з будь-якого рахунку будь-якого банку.

Отже, за кілька годин на моїй пошті вже були документи від брокера про відкриття рахунку у цінних паперах, а наступного дня – звіт із зарахування грошей на рахунок.

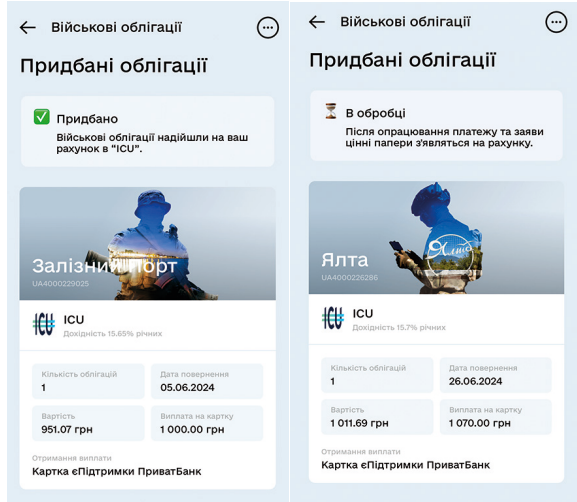
Гадаю, якби йшлося про інвестування більшої суми, я нервовула б пропорційно сильніше. А так вся процедура здалася мені доволі простою і необтяжливою.

Тепер я – повноцінна інвесторка держави Україна, адже маю електронний документ, який підтверджує мій внесок у 951,07 гривень. За 4 місяці держава має повернути мені ці гроші з прибутком 49 гривень. Небагато, але заявлена дохідність має перекрыти показник інфляції (за прогнозом НБУ, рівень інфляції 2024 року складе 8,6%). Якщо так станеться, моя наступна інвестиція буде більш вагомюю.

Втім, фінансові експерти радять не класти всі яйця в один кошик і диверсифікувати свої інвестиції. Тож ніхто не скасовував волонтерство і донати безпосередньо військовим.

P.S. Поки я готувала цей матеріал, моя сусідка по орендованій квартирі так захопилася темою, що вирішила й собі спробувати. Вона виявилася більш практичною – дивилася не на маркетингові назви облігацій, а на дохідність кожної пропозиції. Її облігація «Визволення Ялти» виявилася дорожчою за номінал – 1011,69 гривень. Але ж вищою була і дохідність, тож прибуток за майже той самий термін вона отримує на 10 гривень більший, ніж я. Ну а в Ялті, зрештою, був пансіонат від шахти її тата. **CN**

Олеся ДОВГАЛЬ

Майстерня з виготовлення військового спорядження «Тетрапод» працює у Луцьку понад півтора року. Її відкрила мариупольчанка Оксана Макарова, яка у березні 2022 року виїхала з блокадного міста з півторарічним сином на руках. Наразі жінка приймає замовлення від військових, чекає з фронту чоловіка, готується до відкриття художньої майстерні та простору для переселенців. А ще розповідає «Схід NOW» про складний шлях відновлення бізнесу, важливість творчості та вміння жити тут та зараз.

НЕ ЗАСТРЯГАТИ У МИНУЛОМУ

Мариупольчанка у Луцьку шиє військове спорядження та створює картини зі смоли

ЛИШЕ КАСТРУЛЯ ТА КОВДРА

Оксана Макарова народилася та жила у Маріуполі. За освітою вона економіст, досвід підприємництва має з 18-ти років. Пробувала себе у різних напрямках – була майстринею манікюру, мала власне кафе, працювала в банку та у сфері нерухомості. А згодом відкрила цукерницю, де виготовляла цукерниці, вази, брелки, картини з епоксидної смоли. Її чоловік Олег – кадровий військовий, він володів невеликою майстернею з пошиття спорядження, сумок зі шкіри, гаманців.

Родина жила біля Драмтеатру, незадовго до повномасштабного вторгнення зробили ремонт у квартирі. Але розмірене життя закінчилося 24 лютого. Оксані разом із маленьким сином, мамою, татом, братом, невісткою, свекрухою, собакою, двома котами та п'ятьма кошенятами вдалося виїхати з облоги тільки 18 березня. У багажнику автомобіля лежали лише каструля та ковдра.

Спочатку велика родина зупинилася у Запоріжжі, але їй там було небезпечно, тож вирішили їхати далі. До Луцька Оксану покинула дворідна сестра – через соцмережі вона знайшла небайдужих волинян, які запропонували пожити в їхній хаті у селі Милуші.

– Ми виїздили з Маріуполя без речей та заощаджень, їхали три дні. Як переступили поріг нового дому, до нас приходили люди, які приносили картоплю, консервацію. Дехто вважає, що це якась нереаль-

на, вигадана історія. Мовляв, такого не може бути, щоб ми їхали в нікуди і нас пустили безкоштовно пожити. Але це дійсно так, ми жили в цій хаті півроку. Будинок старенький, але для тих, хто все втратив і шукає дах над головою – краще не може бути. Ми там навели лад, пофарбували огорожу, посадили горюдину, – згадує Оксана.

Вже тоді жінка розуміла, що назад дороги немає. Їхні з чоловіком майстерні знищені, транспортний бізнес тата – також. Від будинку у Маріуполі лишилися самі стіни. Але Оксана вважає, що їм все одно пощастило.

– Ми виїхали, ми живі. Цього вже достатньо. Деякі наші знайомі назавжди залишилися під завалами в Маріуполі. З матеріальним попрощалася швидко, хоча на власну квартиру мені довелося довго заробляти.

МАРИУПОЛЬСЬКИЙ «ТЕТРАПОД» У ЛУЦЬКУ

На новому місці жінка твердо вирішила, що за кордон не виїздитиме, а залишиться в Україні, чекатиме з фронту чоловіка. Оксана навіть планувала пройти курси тактичної медицини та долучитися до оборони. Проте на руках була ще зовсім маленька дитина.

Спочатку про пошиття військового спорядження Оксана

не думала. Думала лише про те, що коли Олег повернеться з війни, йому необхідно буде психологічно відновитися. Тож вирішила відтворити роботу майстерень, які залишилися в Маріуполі, де б вона створювала картини з епоксидної смоли, а чоловік –

виготовляв шкіряні аксесуари. У серпні 2022 року Оксана Макарова подала заявку у межах грантового проекту «eРобота». Кошти – 250 тисяч гривень – вона мала витратити на закупівлю обладнання, але чекати на них довелося чотири місяці. В цей час вона не сиділа без діла.

Оксана звернулася до Українського ветеранського фонду, який придбав їй першу швейну машину та допоміг із

матеріалами. Жінка вирішила, що поки чоловік воює, вона шитиме для нього та інших військових необхідне спорядження.

– Коли війна закінчиться і чоловік буде вдома, він зможе виготовляти у майстерні вже те, що захоче, – каже Оксана.

До речі, назву та логотип майстерні «Тетрапод» придумав саме Олег. Тетрапод – символ захисту Маріуполя, тож такий логотип на спорядженні ніби означає, що його власник також під захистом.

За грантові кошти жінка купила ще дві швейні машинки, винайняла приміщення. Спочатку у майстерні працювали троє дівчат, які під замовлення виготовляли будь-що: від турнікетів до плитоносок та сумок для FPV-дронів.

– Військові приходять і просять, наприклад, чохол для дротів. Тобто, виробництво не поставлено на потік, працюємо під запит. 80% тих, хто замовляє спорядження – друзі та знайомі. У нас держзамовлень немає, ми не такі великі, аби забезпечити всіх. Наше завдання зробити якісно, аби той же чохол не промокнув, не згорів і довго прослужив, – пояснює майстриня.

Основну ставку вона робить саме на якість.

– Наприклад, у нашій плитоносці немає демпферної сітки. Вона пошита так, аби після бою

її можна було просто протерти вологою серветкою і не довелося потім місяцями витрушувати пісок і траву.

До речі, у «Тетраподі» чи не вперше в Україні почали шити жіночі плитоноски, а ще – пояси для військово-службовиць.

Зараз майстерня має сім працівниць, але невдовзі їх буде вже 10, бо у «Тетраподі» збираються шити військову форму та тактичні сорочки Ubacs. Тож найближчим часом планують докупити швейні машини.

Однак розширювати виробництво та створювати цех Оксана поки не готова психологічно.

– У мене ще в думках Маріуполь, де згорів наш бізнес. Завжди думаю, що якщо щось станеться і доведеться швидко виїздити, то зможу все невелике виробництво скласти у фургон і врятувати. Не готова ще зростати, та й фізично поки не в змозі це зробити.

ХУДОЖНЯ МАЙСТЕРНЯ ТА ПРОСТІР ДЛЯ ПЕРЕСЕЛЕНЦІВ

Виготовлення виробів з епоксидної смоли Оксана Макарова спочатку поставила на паузу. Багато часу забирав «Тетрапод», та й здавалося, що творчість не на часі. І хоча після вимушеного переїзду саме створення картин зі смоли допомогло їй відволіктися, було соромно просувати свої вироби у соцмережах, коли чи не щодня у країні ракетні обстріли, руйнування, смерті. ▶

ЦІКАВЕ

Закінчення. Початок на стор. 1

Після лютого 2022 року частина команди виїхала зі Слов'янська, проте робота фонду не припинялася – близько року його очолювала колега Євгенії Олена Гольцева. Членкині та волонтери «Слов'янської мрії» шили спідню білизну для військовослужбовців і готували їм смаколики, надавали мешканцям громади та переселенцям гуманітарну допомогу й психологічну підтримку.

– Зараз у місті працює достатньо закладів, крамниць та аптек. Але коли це все лишень починало відкриватися, точніше, відновлювати роботу, то для нас то було як свято, наче маленька перемога. Це означало, що родини повертаються, що стає більше дітей. Якщо у квітні 2023-го у місті було десь 5 тисяч дітей, то зараз їх вдвічі більше. Всього у Слов'янську наразі перебуває 50 тисяч місцевих мешканців (тобто 50% міста вже вдома) та близько 6 тисяч переселенців. І завдяки цим людям наше місто знов оживає.

НАШІ ДІТИ СХОЖІ НА ІЖАЧКІВ

За словами жінки, у Слов'янську давно не працюють школи та садочки – діти навчаються дистанційно.

– Оскільки лінія фронту від нас дуже близько, наша ВІЦА не має права збирати велику кількість дітей в одному місці. Проте цю відповідальність можуть брати на себе благодійні організації. Обов'язковою умовою таких зборів є наявність бомбосховища у приміщенні, і біля нашого офісу якраз таке є. Дуже тішить, що у багатьох школах будують нові та ремонтують старі укриття. Кажуть, що завдяки цьому кілька міських шкіл з наступного навчального року планують почати працювати в офлайн.

Освітні й розважальні заходи для дітей «Слов'янська мрія» розпочала у квітні 2023 року. Наразі їх відвідують близько 500 маленьких бенефіціарів від 4 до 17 років. На них спрямовані всі ресурси фонду, до волонтерства долучаються вихователі дитячих садочків і шкільні вчителі.

– Ми розуміємо, що діти в умовах війни особливо потребують уваги та підтримки. То був ковід, потім повномасштабна війна – і виходить так, що деякі діти просто не соціалізовані. Це помітно з перших занять, коли ми бачимо, що

СОНЦЕ ВСЕРЕДИНІ

вони елементарно не вміють тримати ножиці, щоб порізати кольоровий папір, не мають навичок спілкування тощо. Діти часто схожі на іжачків, бо не відходять від своїх батьків. Особливо це стосується 4-річних малюків, які не ходили в садочок, весь час проводили з батьками та не навчилися спілкуватись з однолітками.

Зрештою ж вийшло так, що під час занять діти подружилися і вирішили самостійно організувати заходи для молодших.

– Підлітки захотіли придумати квест для малюків, і зробили це. Ми тільки допомогли їм подарунками та грамотами. А наша 14-річна Софія заснувала для 6-9-річних дітей театральний гурток щосуботи. На Новий рік вони

дали свою першу виставу.

ХТО ДОПОМАГАЄ

Ресурси для роботи з дітьми фонд отримує переважно від небайдужих людей, які можуть навіть особисто не знати Євгенію та інших волонтерів «Слов'янської мрії».

– Це працює як «сарафанне радіо». Наприклад, хтось їде в наше місто з інших регіонів та якимось чином дізнається про існування нашого фонду. Мені дзвонять, питають про наші потреби та чим можуть допомогати – привозять кольоровий

папір, клей, інші роздаткові матеріали. Буває так, що ми тільки подумали про щось – і воно з'являється. Наприклад, хочемо організувати дитяче свято та подаруночки, і раптом телефонує благодійник із Польщі – хтось йому про нас розповів, і він хоче передати допомогу. По-

два ящики печива передати. І це якраз було дуже доречно, саме до свята.

Або вирішили проводити заняття з кулінарії, і для цього нам потрібна духовка піч. Дзвонимо нашим друзям до Києва, у Фінляндію, в Англію тощо. Хтось гроші зібрав та переслав, а одна знайома особисто прийшла до нас та за донати провела майстер-клас для дорослих зі стояння на цвяхах. І всі ті донати залишилися нам на пічку.

Також маємо дуже гарний зв'язок з друзями з Манчестера, де я рік перебувала в евакуації. Ми підписали меморандум із організацією SUNFLOWER MANCHESTER, яку заснувала

тим американці пишуть, питають що треба. Хлопці з ЗСУ нам також допомагали. Заходжу в кафе, а там мені кажуть, що наші захисники хочуть дітям

українка. Вона весь час передавала допомогу в Україну, а після мого повернення до Слов'янська продовжує допомагати нашому фонду – надсилає по-

дарунки дітям на Новий рік та на Великдень, ігри, іграшки, роздаткові матеріали, ходунки для літніх людей тощо.

А ще була така історія – зламався в нас принтер. І я дізналася про це напередодні Нового року, коли ми прикрашали приміщення. Тут заходить хлопець з ЗСУ і запитує, чи можна в нас в шахи зіграти. Кажу: «Звісно, у нас і кави можна випити, хлопці заходять, і ви заходьте, будь ласка». А він: «Ой, а у вас шахи такі маленькі пластикові, треба нормальні купити. А що ще вам потрібно?». І в мене вирвалося слово «принтер». Він пішов, а тоді повертається, приносить принтер та новенькі гірлянди, яких нам якраз не вистачало для фотозони. Ось так, з Божою допомогою, в нас все виходить...

За підтримкою Євгенія зверталася також до багатьох міжнародних фондів, але, за її словами, донори переважно відмовляють у допомозі організаціям із прифронтових територій.

– Нам відповіли просто – якщо ви переїдете в іншу область, ми допоможемо. Я відмовилася, адже вважаю, що тут ми більше потрібні людям.

«БЕРУ СИЛИ У БОГА»

Робота у фонді для Євгенії волонтерство – за час, що приділяє дітям, вона не отримує жодних грошей. Проте це зовсім не хвилює жінку, адже вона впевнена, що робить свою справу заради вищої мети.

– Я вважаю, що якщо твої наміри чисті та добрі, всесвіт про тебе подбає. Я беру сили у Бога і вдячна, що він обрав мене для допомоги людям та веде на цьому шляху. Він мені дає все, що мені потрібно.

Євгенія багато років займається йогою та є професійною тренеркою. Тому одним із напрямків роботи фонду з підлітками є саме дихальні техніки та йогога. Вони ж допомагають і самій жінці отримувати енергію та насагу для роботи.

– А ще ми співаємо. В нас є гурт «Калинова грона» і ми співаємо старовинні українські пісні. Коли я повернулася з евакуації, то зустріла дівчину, яка викладає вокал та дуже добре співає. Я їй кажу: «Світлано, так хочеться співати, нумо співати, приходь до нас!». І вже потім вона мені розповіла, наскільки ця зустріч була важливою для неї – саме

в той час їй було дуже важко, навіть не хотілося жити. Наші співи щочетверга допомогли їй вийти з того стану і наповнили позитивом учасниць нашого гурту. Євгенія впевнена, що люди, які «носять сонце всередині», мають ділитися цим світлом із навколишнім світом.

– На жаль, через війну навколо наших людей згущується темрява – негативна енергія. І щоб цю енергію трансформувати у щось хороше, ми маємо ділитися добром та світлом з іншими.

Що ми й робимо – згуртуємо навколо себе людей і ділимося з ними світлом, яке маємо. І тоді у світі стає менше темряви. **СН**

Анастасія ХАРІНА

КОРИСНЕ

Переможницею розіграшу книжок від 22 січня стала директорка Хлестунівського центру культури і дозвілля Лариса Гора, і ми обов'язково розповімо про неї наступного числа. А на День Святого Валентина оголошений новий розіграш, присвячений, звісно, темі кохання. Рандом обере переможця 7 березня.

НАДИХАЮЧЕ

НЕ ЗАСТРЯГАТИ У МИНУЛОМУ

Закінчення. Початок на стор. 6

Оксана змінила свою думку під час ретриту у Карпатах для жінок-підприємниць, які чекають чоловіків з фронту. Саме там їй вдалося відновитися, набратися енергії та ро-

ли меблі та обладнання. Наразі жінкам залишилося лише знайти приміщення для майстерні з сонячною назвою Orange.

Майстриня впевнена, що без роботи не залишиться, вона вже отримала замовлення від луцького підприємства на виготовлення картин для магазинів.

Також у майстерні працюватиме простір для переселенців «Рівний рівному», де подружки проведуть майстер-класи з малювання для малечі та з виготовлення виробів зі смоли – для дорослих.

Переселенцям не можна застрягати у минулому. Вони мають інтегруватися і стати частиною громади, жити тут і зараз. Саме для цього відкриваємо простір. Це буде місце, де можна набратися сил.

За словами Оксани, чоловік не вірить у прибуток від художньої майстерні, але знає, що творчість її надихає та надає сил.

Жінка мріє залишитися у Луцьку, мати власний будинок у селі, завести трьох французьких бульдогів, разом із сином та чоловіком ходити у походи.

Мені неважливо, скільки у нас буде грошей, будемо ми жити у власному чи орендованому житлі. Головне, аби Олег повернувся живий та неушкоджений. Без нього мені взагалі нічого цього не потрібно. **СН**

Ірина ДІМТРОВА

зуміти, що не варто відмовлятися від того, що допомагає.

До того ж, влітку минулого року з-за кордону повернулася подруга Оксани Ольга Проніна – художниця та викладачка Приазовського національного університету. Разом жінки вирішили відновити творчу майстерню. Оксана Макарова знову подала заявку на грант і на отримані 185 тисяч гривень подружки закупи-

«ЛІРИЧНИЙ» РОЗІГРАШ

У цьому розіграші «Схід NOW» пропонує дві надзвичайні книги:

♦ Книга «Love» – це зізнання у коханні 46-ти українських поетів та поеток – і класиків, і сучасних авторів. Це любов як вона є, перевтілена у вірші, кожен із яких здатен знайти своє особливе місце у чиемусь серці.

♦ «Антологія української поезії ХХ ст.» вміщує зразки найбільш філігранних і впізнаваних ліричних віршів. У ній – надбання цілої епохи класиків: Богдана-Ігоря Антонича, Миколи Вінграновського, Ігоря Калинця, Євгена Плужника, Олега Ольжича, Василя Стуса, Павла Тичини та ще десятків

авторів минулого століття. А далі ми ніби потрапляємо на живі поетичні читання від Оксани Забужко, Сергія Жадана, Андрія Любки, Василя Герасим'юка, Юрія Бедрика, Василя Голобородька... Упорядник видання – Іван Малкович.

Щоб отримати ці книжки, треба лише підписатися на нашу фейсбук-сторінку facebook.com/shid.now/ і слідкувати за інформацією у стрічці. У розіграші можуть брати участь всі українці, навіть ті, хто перебуває за кордоном – ми маємо змогу надіслати книжки у будь-який куточок світу.

Дорогі читачі, зверніть, будь ласка, увагу на наступ-

ний момент! Беручи участь у розіграші, ви маєте розуміти, що ми несемо відповідальність перед іншими читачами і донорами – це все ж таки гроші. Тож у разі виграшу треба бути готовими вчасно отримати посилку з Нової Пошти і надіслати нам фотозвіт. Також з вами зв'яжеться наша журналістка, щоб розповісти вашу історію у газеті. Ставтеся до цього коректно, будь ласка, – це не примха, а наші зобов'язання. Якщо переможець/-ця не буде в змозі виконати ці нескладні вимоги – ми змушені будемо робити перерозіграш.

Дякуємо за розуміння і щиро зичимо удачі!

СМАЧНЕ

З початку війни Естонія прийняла 153 322 біженця з України. Тут українцям надають житло, допомагають вивчити мову, знайти роботу та навіть надають право на безкоштовний проїзд громадським транспортом. Віддячимо, приготувавши щось з естонською кухнею, яка також є дуже щедрою.

Ситні естонські страви – і см'ясні, і рибні, і овочеві – схожі на ті, до яких українці звикли вдома. Наприклад, мультікапсад (назва перекладається як «капуста мультів») – йдеться про одну із корінних народностей в Естонії) дещо схожий на наш бігус. Це гаряча поживна страва, яку готують із трьох основних інгредієнтів – м'яса, квашеної капусти та перлової крупи.

ЩО ПОТРІБНО:

- ♦ свинина жирна – 600 г
- ♦ капуста квашена – 300 г
- ♦ перлова крупа – 120 г
- ♦ цибуля – 1 шт.

- ♦ олія для смаження
- ♦ сіль, цукор, чорний перець та кмин – за смаком.

ЯК ГОТУВАТИ:

1. Перлову крупу ретельно промиваємо та замочуємо у холодній воді на пару годин.
2. Дрібно порізану цибульку підсмажуємо на олії 4-5 хвилин. Додаємо м'ясо, подрібнене кубиками. Підсмажуємо на сильному вогні ще 6-7 хвилин, постійно помішуючи.
3. В глибокий посуд для запікання викладаємо підсмажену свинину, трохи солимо та перчимо.

4. Зверху – шар квашеної капусти.
5. Перлову крупу відкидаємо на сито, щоб видалити зайву рідину.
6. Висипаємо крупу на м'ясо та капусту третім, верхнім шаром.
7. Заливаємо водою так, щоб вона трохи вкрила перловку. Не змішуємо! Солимо, перчимо, додаємо кмин, можна трошки цукру.
8. Накриваємо кришкою та ставимо до розігрітої до 175 градусів духовки приблизно на 1,5 години.
9. Подаємо до столу гарячим.

ЯКЩО БОГ ІСНУЄ, ВІН НОСИТЬ ФОРМУ ЗСУ

ІВАН UA383052990000026005015017860
ЄДРПОУ 39696398

Отримувач: Міжнародний благодійний фонд «Повернись живим»
Призначення платежу: Благодійна пожертва військовим